

Калакура Олег

МОВНО-КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ

Відновлення державної незалежності України та крах тоталітаризму в Польщі започаткували нову сторінку українсько-польських взаємин, співпраці та партнерства, а також новий статус поляків в Україні та українців у Польщі. Правовий фундамент цього статусу склали закон України “Про національні меншини” (1992 р.) та “Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво”, ратифікований в 1992 р., у другій статті якого зазначено, що сторони діють у відповідності з міжнародними стандартами захисту національних меншостей, визнання їх права на збереження етнічної, культурної, мовної і релігійної самобутності¹. Минуле п’ятнадцятиріччя характеризується досягненням якісно нового рівня українсько-польських відносин, розширенням співпраці сусідніх народів у всіх сферах політичного, економічного, науково-технічного, культурного і гуманітарного співробітництва, активним чинником якого виступає народна дипломатія в особі польської меншини в Україні та української в Польщі.

Що являє собою польська меншина в сучасній Україні, якими параметрами характеризується її мовно-культурне життя і яку роль вона відіграє в трансформаційних процесах українського суспільства, в розвитку українсько-польських відносин? Пошук відповідей на ці питання належить до актуальних завдань етнополітології. Деякі з них частково знайшли відображення в ряді праць², автори яких торкаються загальних питань життєдіяльності української полонії в сучасних умовах, не заглиблюючись у мовно-культурну ситуацію. Пропонована стаття

безпосередньо присвячена аналізу як негативних, так і позитивних тенденцій мовно-культурного розвитку польської меншини в контексті її інтеграції в український етно-культурний простір і підвищення ролі в українсько-польському порозумінні.

Хоч чисельність поляків в Україні внаслідок природних та штучних демографічних процесів та масового виїзду на історичну батьківщину, пік якого припав на кризові 1995–1997 рр., зменшилася з 219 тис.³ у 1989 р до 144 тис. у 2001 р.⁴, вони і далі демонструють свою етнічну просунутість і займають одне з домінуючих місць серед іноетнічних груп нашої держави. Польська спільнота належить до найбільш інтегрованих в українське суспільство етноменшин, яка, попри асиміляційні та урбанізаційні явища, зберегла основні параметри своєї самобутності, активно включилася в національно-культурне відродження і стала надійним містком українсько-польської співпраці та партнерства. За соціологічними опитуваннями, польське населення не тільки найактивніше підтримало Акт проголошення державної незалежності України на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р. і майже одностайно прийняло українське громадянство, але й безпосередньо долучилося до трансформації пострадянського суспільства на шляхах демократичних перетворень і європейського вибору, орієнтуючись на приклад політичних та економічних реформ, здійснюваних у Польщі. На відміну від деяких інших етнічних груп, поляки підтримали цілісність України, курс на непорушність і демаркацію її державних кордонів з Молдовою, Польщею, Російською Федерацією, Румунією, Словаччиною та Угорщиною.

Поляки мешкають у всіх областях України, але більшість з них пов'язана з традиційними районами розселення: Галичиною, Волинню, Поділлям, Поліссям, Києвом та Київщиною. Так, на Львівщині, Тернопільщині, Івано-Франківщині, Волині та Рівненщині на початок 2001 р. проживало 38,4 тис. поляків, на Хмельниччині та Вінниччині – 26,8 тис., на Житомирщині, Київщині та в м. Києві – 58,8 тис. осіб, що становить 86% всієї польської людності України⁵. Варто зазначити, що порівняно

велика питома вага поляків залишається на Півдні України: в Одеській, Херсонській, Миколаївській областях та в Криму, а також у промислових регіонах – у Донбасі, на Дніпропетровщині, Запоріжжі та Харківщині, тобто в найбільш зросійщеному регіоні, а це негативно позначається на їх мовно-культурному розвитку.

Національно-культурне і духовне відродження української полонії розгорнулося паралельно з відновленням суверенітету і незалежності України, ухваленням Закону про національні меншини⁶, інших нормативних актів, утворенням Ради національних товариств тощо. Спираючись на конституційні гарантії рівних громадянських та національних прав і свобод етнічних меншин щодо збереження своєї ідентичності, створення громадських об'єднань, недопущення будь-якої дискримінації за національними та релігійними ознаками і заручившись державною підтримкою з боку України та Польщі, поляки долучилися до громадсько-політичного і культурного життя, консолідувалися навколо своїх національно-культурних товариств і новостворюваних національних засобів масової інформації.

Етнічна, зокрема мовно-культурна, мобілізація поляків розгорталася синхронно з відновленням державного суверенітету і повної незалежності Польщі, а відтак і України. Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. у багатьох містах України поряд з реформуванням товариств радянсько-польської дружби, які виконували здебільшого ідеологічні функції і стояли осторонь проблем польської людності в СРСР та УРСР, почали створюватися польські національно-культурні товариства, а впродовж 1990–1991 рр. відбулися два конгреси української полонії, на яких було засновано Союз поляків України – ZPU (голова С.Костецький, тепер Г.Юрковська) та Федерацію організацій польських на Україні – FOPU (голова Є.Хмельова). За ініціативою Федерації в 1996 р. відбувся Сейм поляків Поділля, на якому схвалена програма національно-культурного відродження польської меншини та підвищення її ролі в українсько-польському діалозі. Серед регіональних об'єднань виділяються

змістовною роботою Київське культурно-освітнє товариство ім. А.Міцкевича (голова І.Гільова), Київське національно-культурне товариство “Згода” (голова Р.Маловський), Польський культурний центр в Одесі, Доми польські в Криму, Дубно, Чернівцях, у селищі Якимівка Запорізької області, а також осередки польської культури в Харкові, Донецьку, Миколаєві, Дніпропетровську та інших містах. Цінний досвід нагромадив Польський дім у Києві, урочисто відкритий у квітні 1995 р. У ньому різноманітні секції, зокрема клуб сеньйорів, молодіжний клуб, католицький дискусійний клуб, клуб “бізнес-контакт”, медично-консультативний центр.

З року в рік зростає кількість польських національно-культурних об’єднань, урізноманітнюється їх робота. Якщо восени 1990 р. нараховувалося 8 польських національно-культурних товариств, то на початок 2006 р. діяло майже 50, які розширюють свій вплив на польські громади, урізноманітнюють форми роботи, утверджують себе як легітимні представники інтересів польської людності, захисники її національно-культурних цінностей. Плідно працюють Товариство польської культури ім. А.Міцкевича в Запоріжжі (Є.Розенбаум), у Рівному (В.Буклєревич), відділення Союзу поляків України в Дніпропетровську (Р.Вербіцький), в Одесі (Б.Заячковський) та ін.

Поляки схвально сприйняли відновлення старих і створення нових періодичних видань, збільшення числа назв і накладів польської книги в Україні. З 1990 р. після 46-річної перерви знову почала виходити “Gazeta Lwowska”, а з 1993 р. — “Dziennik Kijowski”, в 2000 р. започатковано газету “Polacy Donbasu”, на шпальтах яких, з одного боку, висвітлюється минуле і сучасне життя поляків України, українсько-польські взаємини, а з другого боку, вміщується інформація про реформи в Польщі, аргументується доцільність використання їх досвіду Україною. З 1997 р. в Харкові почала виходити газета національних меншин “Моя Родина”, заснована Східноукраїнською академією бізнесу. До складу редколегії увійшов представник Товариства польської культури Є.Заріцький. Найповніше

життя поляків України, їх проблеми поряд з “Gazeta Lwowska” висвітлює “Dziennik Kijowski”, який веде постійні рубрики “Поляки в Україні” (специфіка мови і культури), “Пам’ятай, хто ти є”, “Драматичні сторінки Полонії”, “З родоводу української польщизни” та інші, спрямовані на підвищення культурного рівня, мовної підготовки та національної свідомості поляків. Проблеми польської меншини перебувають у полі зору державного телебачення та радіомовлення, а в студіях Львова та Житомира працюють польськомовні редакції. Зокрема, “Lwowska Fala Radiowa” має двогодинні передачі щочетверга та чотиригодинні щоп’ятниці. У Києві функціонує Інститут польської культури, створений як представництво Міністерства закордонних справ Польщі з метою популяризації національних культурних надбань, розгорнули роботу Інститут українсько-польських студій на базі Національного університету “Києво-Могилянська академія” та науковий осередок польських студій при Львівському національному університеті ім. Івана Франка. В Національному університеті “Острозька академія” більше 150 студентів опановують знання польською мовою на відділеннях історії, культурології та економіки, крім того при академії є польський колегіум. Студенти періодично відвідують Варшаву, Краків, Лодзь та інші польські міста⁷. На базі бібліотеки ім. Д.Фурманова в Києві створено бібліотеку ім. А.Міцкевича, в фондах якої представлений великий вибір художньої, політичної, науково-популярної та навчальної літератури польською мовою.

Українська влада з розумінням становиться до ініціативи польських громадських об’єднань, які на чільне місце в своїй діяльності ставлять питання національної освіти і шкільництва, що зумовлюється успадкованою від тоталітарного режиму освітньою та мовною ситуацією не тільки серед дітей, але й дорослих поляків. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р., рівень освіти польської меншини, володіння нею рідною мовою далекий від ідеального, свідченням чого є дані складеної нами таблиці:

Всі поляки віком 10 років і старше	повна вища	базова вища	неповна вища	повна загальна середня	базова загальна середня	початкова загальна
138 004	15 580	588	23 238	47 353	23 015	20 966
%	11,29	0,43	16,84	34,31	16,68	15,19
усі етноменшини	17,17	0,71	19,78	32,4	14,63	11,54
росіяни	18,7	0,94	21,12	32,52	13,8	10,84
українці	11,69	0,71	17,2	35,63	16,44	15,05

З даних таблиці видно, що освітній рівень поляків і українців суттєво не відрізняється, однак у порівнянні з середніми показниками усіх етноменшин він нижчий, зокрема серед осіб з повною вищою освітою майже на 6%, а порівняно з росіянами на 7%. Понад 15 відсотків поляків мають лише початкову освіту, правда, частина з них продовжує навчання в школах. Такий стан пояснюється тим, що на відміну від росіян значно більше поляків проживає в сільській місцевості, де освітній рівень традиційно нижчий ніж у містах. Ще драматичніша ситуація склалася із володінням поляками рідною мовою. В ході перепису 2001 р. лише близько 13% з них назвали рідною мовою польську⁸, що стало прямим наслідком асиміляційних та русифікаційних процесів у часи тоталітаризму. Вищий відсоток поляків, які ідентифікували рідну мову з українською, а не російською, зумовлюється тим, що вони є давніми жителями України, повніше адаптувалися до українського середовища того періоду, коли українська мова домінувала. Тут виявляється і певна інфантильність поляків у ставленні до російської мови, яка психологічно пов'язується з великоросійським гегемонізмом і шовінізмом. Крім того, варто мати на увазі спорідненість і лексичну близькість польської та української мов. За дослідженнями К.Тищенка, майже 70% їх лексичного фонду є спільним⁹.

Враховуючи складну мовно-освітню ситуацію в українській полонії, польські товариства на чільне місце своєї діяльності висунули відродження національної освіти в її різних формах. За роки незалежності закладено фундамент системи польської освіти в Україні, яка включає: школи і класи з польською мовою викладання; школи і класи, в яких польська мова вивчається факультативно; недільні школи для дітей і дорослих. За даними Міністерства освіти і науки України в 1995 р. 3047 учнів навчалися польською мовою у 88 школах, 239 класах і групах. Як предмет польську мову вивчали 1241 учень¹⁰. Крім того, тисячі учнів та студентів вивчають польську мову факультативно. Функціонують відділення та групи підготовки викладачів та учителів польської мови у Київському та Львівському університетах, Дрогобицькому педагогічному університеті. З 1996 р. розгорнуло свою діяльність Об'єднання польських учителів в Україні, в якому беруть участь також понад 60 учителів, які прибули з Польщі. Сотні випускників середніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів виїжджають на постійне або тимчасове навчання у вищих школах Польщі, а також на курси польської мови у літній час. З 1991 р. розгорнулося цілеспрямоване відродження польського шкільництва на Житомирщині. Тут успішно працюють польська школа і окремі класи в Житомирі, Бердичеві, споруджується нове приміщення польської школи в с. Довбиш¹¹. Велику роль у пропаганді та поширенні польської мови відіграють місцеві та загальноукраїнські олімпіади, на одній із них, яка проходила у Хмельницьку в березні 1995 р., переможцями стали Ірена Галка, Олександр Сімаєв та Тетяна Лісна. З ініціативи товариства “Згода” в Києві під керівництвом Н.Сидяченко створені курси польської мови для дорослих¹². Щодо відкриття нових польських шкіл і класів в Україні, то цей процес стримується рядом об'єктивних факторів, зокрема дисперсним розселенням поляків, кадровими і фінансовими труднощами, консерватизмом частини батьків, які не бачать потреби у вивченні їх дітьми польської мови на тлі домінування російської та української мов.

Велику зацікавленість виявляє польська громада до наукового і культурного співробітництва України та Польщі, оскільки воно має масовий характер і найбільше сприяє її національно-культурному розвитку. Через контакти інтелектуалів, культурно-мистецький діалог долаються негативні нашарування і стереотипи минулого, поглиблюється національна свідомість, утверджується етнічна ідентичність. Це співробітництво здійснюється на підставі Спільної заяви Президентів України та Республіки Польща “До порозуміння та єднання” (1997 р.), ряду міжурядових договорів¹³ і позитивно впливає на стан і перспективи суспільно-політичних, економічних та гуманітарних відносин України і Польщі, на мовно-культурне життя українських поляків. Уже в середині 90-х рр. діяло 87 прямих угод про спільні наукові дослідження, 38 українських та 62 польських науково-дослідних інституцій¹⁴. Серед вузлових спільних наукових проєктів, окрім технічно-природничих, фігурують такі, як: “Україна та Польща в європейському процесі інтеграції”, “Проблеми українсько-польських прикордонних зв’язків”, “Польсько-українське мовне порубіжжя”, “Проблеми історії українсько-польських відносин XVI–XX ст.” та інші. Триває взаємний обмін публікаціями, регулярно проводяться двосторонні та багатосторонні наукові конференції, симпозіуми, семінари. У листопаді 1997 р. в Києві проходила міжнародна наукова конференція “Польська культура в житті України: історія, день сьогоднішній”, на якій було заслухано понад 50 доповідей провідних історики та культурологів, діячів науки, культури та мистецтва обох країн¹⁵. Поштовхом до подальшої активізації цих зв’язків було проведення в 2004 р. року Польщі в Україні, а 2005-му – року України в Польщі. В контексті мовно-культурного розвитку польської меншини важливе значення має співробітництво в галузі кінематографії, професійного та аматорського мистецтва, фестивального руху, клубної, музейної, архівної та бібліотечної справи. Під патронатом Президента А.Квасьневського польські кінодокументалісти створили фільм “Нелегке братерство” про Симона Петлюру. Завдяки співпраці

на екран вийшли художні фільми “Вогнем і мечем”, “Молитва за Мазепу” та ін. В Україні діє близько сотні польських колективів художньої самодіяльності: хорів, танцювальних ансамблів, оркестрів народних інструментів, вокальних груп, багато з яких бере участь у щорічних мистецьких фестивалях національних меншин “Всі ми діти твої, Україно!”, у фестивалях польської культури і творчості: “Веселка Полісся” в Житомирі, в подібних святах у Києві, Львові та Городку Хмельницької області. Великою популярністю користуються польський народний театр та польський хор “Лютня” у Львові, які, окрім виступів у різних регіонах України, неодноразово виїжджали на гастролі до Польщі. Високою виконавською майстерністю і популярністю відзначаються фольклорні ансамблі та групи “Pierwiosnek”, “Jaskółki”, “Kantyezki” при київських товариствах ім. А.Міцкевича та “Згода”, “Поліські соколи” при “Спілці поляків Житомирщини” та ін. Етнографічна громада полонії в Україні долучилася до створеної в грудні 1995 р. Світової ради польського фольклору і взяла участь у полонійному фестивалі в Жешові 1996 р.

Позитивний резонанс серед польської людності викликають заходи щодо збереження в Україні польських архітектурно-мистецьких пам’яток, культових споруд. Зі схваленням сприйнято компромісне вирішення конфронтаційного питання щодо львівського меморіалу “Орлят” у Львові, повернення Польщі деяких культурних та архівних цінностей.

Водночас польська громада справедливо звертає увагу на недоліки і труднощі в організації національно-культурного і релігійного життя, на недостатню допомогу польським товариствам з боку місцевих органів влади. Як небезпідставно зазначав у 1997 р. консул Республіки Польща Е.Яблонський, частина поляків висловлюють нарікання, що засоби масової інформації подають мало матеріалів про життя польської людності, її проблеми і труднощі¹⁶.

На сторожі мовно-культурного життя поляків завжди стояла Римо-католицька церква (РКЦ). З відновленням незалежності України її діяльність у цій царині значно активізувалася.

Було скасовано усі обмеження щодо традиційної для поляків РКЦ і вона долучилася до національно-духовного і культурного відродження української полонії. Впродовж 1990-х рр. подвоїлася мережа громад РКЦ, а їх чисельність на початок 2006 р. сягнула понад 850, у яких служать більше 500 єпископів та ксьондзів, значно зросла кількість вірних. Хоч Римо-католицька церква в Україні не є чисто “польською”, оскільки значна частина вірних і священників поліетнічна за своїм складом, а служіння проходять як польською, так і українською, російською, словацькою та угорською мовами, і все ж її діяльність найбільше націлена на польську меншину. В багатьох містах і містечках реставровано і відновлено стародавні костьоли, зокрема в Бориславі, Дрогобичі, Житомирі, Жовкві, Коломиї, Харкові, розпочато будівництво кількох нових костьолів. В Україні функціонує Римо-католицький університет, Кам’янець-Подільська духовна семінарія РКЦ, коледж католицької теології, які ведуть підготовку ксьондзів, працює понад 200 недільних шкіл, створено римо-католицьке товариство “Полонія”. Благотворний вплив на релігійне а водночас і на національно-культурне життя в Україні справив візит Папи Римського Іоанна Павла II. Однак і сьогодні залишаються не вирішеними чимало питань, пов’язаних з поверненням ряду переобладнаних культових споруд римо-католицькій церкві (костел св. Миколая в Києві, комплекс будівель колишньої єпископської резиденції в Житомирі, кілька приміщень у Львові та інших місцевостях).

Велику роль у мовно-культурному житті української полонії відіграють прикордонні зв’язки областей України та польських воєводств і традиційне співробітництво міст-побратимів. На відміну від радянських часів, коли контакти здійснювалися під контролем центру і здебільшого на рівні партійних функціонерів, мали представницький та ідеологічно-парадний характер, тепер до співпраці дедалі ширше залучаються українські поляки та польські українці, що цілком природно, оскільки більшість з них є мешканцями прикордонних регіонів. Одним з ефективних теренів прикордонного партнерства є

утворений у вересні 1995 р. єврорегіон “Буг”, суб’єктами якого виступають органи місцевого самоврядування Волині, Замостя, Любліна, Холма¹⁷. Програма співробітництва включає розбудову прикордонної інфраструктури, спорудження автомагістралей, охорону навколишнього середовища, промислову та сільськогосподарську кооперацію, співпрацю в галузі науки, культури і освіти, підготовки кадрів, розвитку місцевого самоврядування.

Розглядаючи мовно-культурне життя українських поляків як один з чинників підвищення їх ролі в розвитку українсько-польського співробітництва, необхідно ще раз наголосити, що вони виступають не тільки суб’єктом, але й об’єктом цього співробітництва. Польська меншина, перебуваючи під опікою і захистом української держави, відчуває дедалі більше уваги до себе з боку польських властей. Президенти, глави польського уряду, інші офіційні особи, перебуваючи з візитами в Україні, неминуче зустрічаються з представниками польської громади, керівниками національно-культурних товариств. Ідеться також про навчальну і художню літературу, періодику, яка надсилається з Польщі, про розширення можливостей польських підлітків і молоді здобути освіту на історичній материзмі, опанувати рідну мову в польському середовищі тощо. Окремої уваги заслуговує вплив української полонії на подолання негативних стереотипів минулого в суспільній свідомості частини поляків та українців. Однак у роботі польських об’єднань в Україні є чимало проблем, які, на жаль, не вирішуються і не знаходять належного розуміння ані з української, ані з польського боку. Ще в 1997 р. Е.Туззов-Любанський звертав увагу на слабкість колонізаційної роботи серед української польщизни, на те, що за роки тоталітаризму сформувався такий її різновид, як “непольські поляки”, тобто “радянські”, які асимілювались, втратили національне “Я”, не знають своєї історії, мови, культури, а їх продукування триває. Він гостро ставив питання, чи має перспективи полонія в Україні, кому потрібні тутешні поляки, що залишилось у їх душах¹⁸. Ці проблеми не втратили

актуальності й сьогодні. Як справедливо зазначив аналітик ситуації в польській громаді Є.Голибард, їй бракує згуртованості, духовної та організаційної єдності. Існують певні суперечності між Союзом поляків України та Федерацією польських організацій України, що заважає налагодженню координації роботи, поза їх впливом перебуває багато локальних об'єднань. На його думку, українське суспільство, дипломатичні служби Польщі в Україні покликані активніше допомагати польській громаді в національно-культурному відродженні, сприяти її консолідації і підвищенню ролі в суспільно-політичному житті. Для українських поляків Вітчизна – це Україна плюс Польща¹⁹. Відчувши помітні зміни майже в усіх сферах суспільного розвитку, в економічному, культурно-інтелектуальному і духовному житті, переважна більшість поляків не тільки відмовилася від еміграції з України, але й, навпаки, на рівні індивідуальних взаємин з українцями, представниками інших етносів переконають трудові колективи в необхідності продовження демократичних перетворень та проведення реформ. Відомо, що ніщо так не зближає народи і держави, як людські контакти. Польща була першою державою, яка максимально спростила умови перетинання кордону для українських громадян, їх приватних, бізнесових та інших поїздок. Україна перша серед країн СНД у червні 1996 р. уклала Угоду з Польщею про взаємні безвізові поїздки громадян²⁰, яка наблизила українських поляків до своїх коренів, пращурів, до рідної мови і надбань національної культури. Вона розширила можливості для активізації різносторонніх стосунків, сприяла збільшенню кордонних переходів та пунктів пропуску, стала виявом обопільної довіри. Не секрет, що багато українських громадян у 90-х рр. долучалися до ідеології ринкової економіки шляхом “човникового” бізнесу, підприємництва та торгівлі в Польщі. Проте відновлення в 2003 р. Польщею на вимогу ЄС візового режиму погіршило умови людських контактів, хоча Україна з ініціативи Президента В.Ющенка 2005 р. в односторонньому порядку скасувала візи для польських громадян.

Людські контакти, а отже, мовно-культурне відродження українських поляків були б набагато ширшими, якби в Україні, за прикладом Польщі, до цієї справи активніше долучалися неурядові організації та громадські фонди, яким належить провідна роль у формуванні громадянського суспільства. З огляду на це цікавим є досвід ряду фондаций у Польщі, зокрема Гельсінської з прав людини, Фундації освіти для демократії, Фундації розвитку громадянського суспільства, Фундації суспільно-політичних ініціатив та ін., які в своїй міжнародній діяльності надають великого значення розвитку демократії та ринкової економіки на пострадянському просторі, включаючи й Україну. Вони опрацьовують спеціальні програми для стажування українців у польських структурах місцевого самоврядування та в неурядових організаціях. Успішно діє Інститут на користь демократії в державах Центрально-Східної Європи, реалізуються його програми: “Центр плюралізму”, “Підтримка місцевої демократії в Україні”, “Підтримка вільних засобів масової інформації в Україні”, “Підтримка модернізації сільського господарства в Україні” та ін. Значна частина цих програм спонсорується західними приватними фондами.

Важливим полем мовно-культурного розвитку польської меншини в Україні є участь її представників в українсько-польському економічному та торговельному партнерстві. Ще в першій половині 1990-х рр. розпочався перехід від звичайного обміну товарами в рамках бартеру до довготривалої і взаємовигідної кооперації, однак через млявість економічних реформ, наростання корупційних явищ та стагнацію економіки України цей процес затягнувся. Позитивний вплив на розвиток українсько-польських економічних зв'язків справило формування відповідної нормативно-правової бази в контексті великого Договору про добросусідство, дружні відносини та співробітництво (1992 р.), міжурядової Угоди про торгівлю та економічне співробітництво (1991 р.). Йдеться про Конвенцію щодо уникнення подвійного оподаткування, міжурядову угоду стосовно взаємного заохочення і захисту інвестицій²¹, про програму

створення і функціонування ефективної мережі транспортних коридорів, транскордонне співробітництво, включаючи й добу-дову нафтопроводу “Одеса–Броди” та ін. В Україні зареєстровано понад 1800 господарських об’єктів з участю поляків, однак працює лише 710, причому третина з них займається посередницькою діяльністю. Поряд з традиційними господарськими зв’язками промислових і сільськогосподарських підприємств, створенням спільних фірм дедалі більшої ваги набуває виробничо-інвестиційне і фінансове співробітництво. Тільки впродовж 1997–2000 рр. в Україні було засновано 5 банків з участю польського капіталу, зокрема Київський міжнародний банк, філія Варшавського Банку Хандльови в Києві, Депозитно-кредитний банк “Україна” в Луцьку, Акціонерно-комерційний банк у Львові та ін.

За столітньою традицією особи польського походження займають значну питому вагу серед працівників залізничного та автомобільного транспорту, охорони здоров’я в Україні. Саме вони активно долучилися до програм прискореного розвитку українсько-польського співробітництва в галузі транспортної мережі, підвищення культури обслуговування пасажирів. За останнє десятиріччя спільними зусиллями вдалося інтенсифікувати рух залізничного, автомобільного та авіаційного транспорту, приступити до реконструкції старих і спорудження нових доріг, розширення їх інфраструктури, будівництва другого мосту через річку Західний Буг на українсько-польському кордоні, до створення транспортного балтійсько-чорноморського коридору. Неухильно зростає обсяг торговельних зв’язків, розширюється асортимент товарообміну, збільшується частка у ньому використання гривні та злогого, розгортається співпраця медичних установ та фармацевтів, активізується міжнародний туризм.

Отже, польська меншина в незалежній Україні, з одного боку, поступово відроджує свої етнонаціональні ознаки, зокрема рідну мову спілкування, відвідування костюлу, розвиває традиційну народну культуру і ментальність, а з другого боку,

дедалі повніше інтегрується в українське суспільство, долучається до громадсько-політичного життя держави, виступає дієвим чинником українсько-польського партнерства, яке в умовах глобалізаційних процесів виходить за межі двостороннього співробітництва. Для України стратегічне партнерство з Польщею – важлива умова її євроінтеграції. На зміну деякому охолодженню українсько-польських міждержавних відносин у часи останньої каденції Президента Л.Кучми, який надавав перевагу східному вектору зовнішньої політики і російським капіталовкладенням, після “помаранчевої революції”, до політичних результатів якої активно долучилася польська сторона в особі тодішнього Президента А.Квасьневського та Експрезидента Л.Валенси, прийшло нове розуміння ролі Польщі в лобюванні інтересів України на міжнародній арені. Відроджуючи національно-культурні та мовні традиції предків, поляки в Україні та українці в Польщі виступають надійним містком українсько-польського порозуміння, співпраці та партнерства.

¹ Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 43. – С. 613.

² Див.: *Ісаєвич Я.* Українсько-польська наукова і культурна співпраця: сучасний етап / 36. Україна і Польща у Східно-Центральній Європі: спадок і майбуття. – К., 1999; *Калакура О.* Польська етнічна група в процесі становлення громадянського суспільства в Україні // *Наук. записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень.* Вип. 14. – К., 2000; *Ковач Л.Л.* Співробітництво прикордонних областей України з воєводствами Республіки Польща // *Етнічна історія народів Європи.* Вип. 10. – К., 2001; *Бабак О.* Європейська інтеграція Польщі і Україна (1990–ті рр.) // *Україн. істор. збірн.*: 2001. – К., 2002; *Лишко В.В.* Культурний взаємообмін як фактор стратегічного партнерства // *Наукові записки Націон. пед. університету ім. М.Драгоманова.* Вип. 36. – К., 2000; *Чекаленко Л.* Україна–Польща: нові тенденції взаємин // *Україна–Польща: історія і сучасність.* Част. 2. – К., 2003; *Колесник М., Кучерена М.* З історії українсько-польських наукових взаємин (1994–2003) // *Там само;* *Gill W.* Stosunki Polski z Ukrainą // *Polska i jej nowi sąsiedzi* (1989–1993). – Poznań; Toruń, 1993 та ін.

³ Національний склад населення України. Част. 1 (За даними Всесоюзного перепису населення СРСР 1989 року). – К., 1991. – С. 4–5.

⁴ Див.: Національний склад населення України та його мовні ознаки. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. – К., 2003. – С. 14.

⁵ Підраховано за даними: Національний склад населення України... – С. 126–151.

⁶ Про національні меншини в Україні. Закон України, прийнятий 25 червня 1992 р. // Національні відносини в Україні у XX ст. – К., 1993.

⁷ Gazeta Lwowska. – 1996. – № 7. – С. 4.

⁸ Національний склад населення України... – С. 25.

⁹ Див.: Тищенко К. Метатеорія мовознавства. – К., 2000. – С. 266–267.

¹⁰ Dziennik Kijowski. – 1995. – № 5. – С. 1; 1997. – №5. – С. 4.

¹¹ Dziennik Kijowski. – 1997. – № 9. – С. 4.

¹² Dziennik Kijowski. – 1995. – №5. – С. 3.

¹³ Див.: Договір між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в сфері науки і техніки // Історико-архівне управління МЗС України. – Ф. “Міжнародні договори України”. – Док. № 207.

¹⁴ Див.: *Лишко В.* Наукові зв’язки України та Польщі в 1990 рр. // Україна–Польща: історія і сучасність. – Част. 2. – К., 2003. – С. 78.

¹⁵ Dziennik Kijowski, 1997. – № 21. – С.2; № 22. – С. 3.

¹⁶ *Яблонский Е.* К чему стремится польская диаспора в Украине // Всеукраинские ведомости. – 1997. – 3 апр.

¹⁷ *Жижара Є.* Євро регіон “Буг”: перші кроки співробітництва // Волинь. – 1995. – 30 листопада.

¹⁸ Dziennik Kijowski. – 1997. – № 27. – С. 1.

¹⁹ Див.: *Голубард Є.І.* По-сусідськи. Польський вектор. Документальна розповідь про династичне п’ятнадцятиріччя (1989–2004 рр.), про роль і наслідки використання національної ідеї в Україні та Польщі. Суспільно-економічні порівняння на тлі нерішучості, непевності й невизначеності. – К., 2004. – С. 359.

²⁰ Угода між Урядом України і Урядом Республіки Польща про взаємні безвізові поїздки громадян // Політика і час. – 1997. – Ч. 39. – С. 8–9.

²¹ Див.: Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Польща про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попередження податкових ухилень // Вісник податкової служби України. – 1995. – №2. – С. 15–24; Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про взаємні заохочення і захист інвестицій // Історико-архівне управління МЗС України. – Ф. “Міжнародні договори України”. – Док. № 210.